

KOLOKWIUM POŚWIĘCONE DWUSETNEJ ROCZNICY POWSTANIA KOMISJI EDUKACJI NARODOWEJ

Obecny numer historyczny „Roczników Humanistycznych” w całości poświęcony został publikacji materiałów odbytego w dniach 22-24 XI 1973 r. kolokwium, zorganizowanego w związku z dwusetną rocznicą powstania KEN przez Sekcję Historii i Instytut Geografii Historycznej Kościoła w Polsce przy poparciu Towarzystwa Naukowego KUL. Ze względów niezależnych od organizatorów spotkania materiały te nie mogły się ukazać w planowanym pierwotnie osobnym tomie, specjalnie poświęconym publikacji wygłoszonych na kolokwium referatów, komunikatów i dyskusji. Trudności związane z brakiem papieru spowodowały nie tylko przeszło trzyletnie opóźnienie wydania tych materiałów w ogóle, lecz także pewne ich ograniczenie do referatów i komunikatów ściślej łączących się ze stanem szkolnictwa i reformami szkolnymi w XVIII w. Brakło też miejsca na dyskusję.

Kolokwium miało charakter ogólnokrajowy, a nawet międzynarodowy. Wzięło w nim udział 50 uczestników ze wszystkich ważniejszych środowisk naukowych polskich oraz niektórych zagranicznych: austriackich, belgijskich, czechosłowackich i francuskich (łącznie 9 osób). Przedstawiono i przedyskutowano 24 referaty i komunikaty. W niniejszym tomie drukujemy 19 z nich. Pozostałe z przyczyn wymienionych wyżej, jak również z innych powodów, będą publikowane gdzie indziej lub też nie będą drukowane jako osobne artykuły w ogóle. W obecnym numerze nie zostały zamieszczone mniej związane z problematyką szkolną, choć bardzo ważne z punktu widzenia dziejów Oświecenia w Polsce, referaty ks. prof. S. Kamińskiego poruszające bardzo ważny, ogólniejszy problem wpływów zachodnioeuropejskich w Polsce w dziedzinie filozofii i sposobu myślenia w okresie Oświecenia. Ze względu na przeciągający się termin druku prof. J. Ruwet z Louvain wycofał swój referat na temat alfabetyzacji ludności w południowych Niderlandach w XVIII i XIX w., w którym autor sporo uwagi poświęcił również problemom metodycznym. Nie został również włączony do niniejszego numeru, głównie ze względu na brak miejsca, wspólny referat dwóch historyków francuskich — F. Fureta i W. Sachsa, dotyczący problemu szkolnictwa elementarnego i alfabetyzacji ludności w północnej Francji w XVIII i XIX w., który, podobnie jak referat Ruweta, interesujący jest zwłaszcza z punktu widzenia metodycz-

nego. Mamy nadzieję, że referat ten będzie można opublikować w jednym z następnych numerów „Roczników Humanistycznych”. Komunikat prof. A. Jauberta na temat związków fizjokratów z religią będzie opublikowany w „Summariu” Towarzystwa Naukowego KUL.

Biorąc pod uwagę fakt, że wiele sesji naukowych organizowanych dla uczczenia dwusetnej rocznicy powstania KEN, a zwłaszcza sesja zorganizowana w dniach 24-26 X 1973 r. przez Uniwersytet Jagielloński, poświęconych było wyłącznie reformom, dziejom i znaczeniu tej Komisji dla szkolnictwa polskiego w okresie późniejszym, obrady naszego kolokwium bardziej skupiły się wokół ogólniejszych problemów szkolnych XVIII w. w Polsce i Europie Zachodniej. Celem zaś wygłoszonych referatów oraz dyskusji było ukazanie XVIII-wiecznych reform szkolnych w Polsce w szerszym kontekście europejskim, tym zwłaszcza najbliższym, środkowoeuropejskim (Austria, Czechy, Prusy) i nieco dalszym (Francja, Niderlandy) oraz przedstawienie osiągnięć KEN jako wyniku dłuższej ewolucji stosunków oświatowych w Rzeczypospolitej w XVIII w., pozostających w ścisłej łączności z rozwojem Oświecenia polskiego, jak również ukazanie wpływu KEN na reformy w innych krajach, a zwłaszcza w Rosji w początkach XIX w. Taki profil kolokwium ma swoje odbicie w zamieszczonych w niniejszym numerze materiałach.

Wprowadzeniem niejako do tej problematyki jest publikowany tu referat prof. R. Mandrou z Paryża, w którym autor szeroko przedstawił zagadnienia ewolucji systemów pedagogicznych i oświatowych w Europie XVII i XVIII w., oraz referat prof. J. Gierowskiego z Krakowa, charakteryzujący stosunek Kościoła do Oświecenia w Polsce. Następnie w referatach L. Piechnika i B. Natońskiego oraz w głosie w dyskusji, mającym charakter komunikatu, prof. K. Mrozowskiej zostały przedstawione problemy związane z przemianami w szkolnictwie jezuickim w XVIII w. oraz dyskusyjne zagadnienie stosunku eks-jezuitów do KEN. Zagadnienie szkolnictwa pijarskiego w XVII i XVIII w., a zwłaszcza w okresie reformy S. Konarskiego i KEN, zilustrował na tle przemian politycznych w Polsce, od strony występującej w nim idei walki z tyranią i krzywdą społeczną, zmarły przed dwoma laty prof. A. Wojtkowski. Prowizoryczną próbę przedstawienia stanu szkolnictwa parafialnego w XVIII w., w okresie poprzedzającym pierwszy rozbiór Polski i powstania KEN dał S. Litak. Słabo znanym w naszej historiografii rozwojem kultury teologicznej w okresie Oświecenia zajął się L. Kuc. Problem zaś średniego szkolnictwa luterńskiego oraz wpływu na nie KEN przedstawił w interesującym referacie S. Salmonowicz.

Problematykę bezpośrednio wiążącą się z reformami KEN przedstawili w swoich referatach R. W. Wołoszyński, M. Mitera-Dobrowolska, Z. Chyra,

zaś od strony zmian w teologii moralnej — F. Greniuk. D. Beauvois zajął się już wpływami KEN na reformy szkolne w Rosji, podjęte w początkach XIX w.

Szersze tło reformom KEN, uwypuklając ich ogólniejsze znaczenie, nadają referaty J. Holinkovej, G. Klingenstein oraz M. Krupianki, dotyczące sytuacji różnego typu szkolnictwa i reform oświatowych w Czechach i na Morawach, w Austrii i Prusach, oraz referaty D. Julia i J. Queniarta, w których autorzy przedstawili na wybranych przykładach zagadnienie losów szkolnictwa zakonnego we Francji po usunięciu z tego kraju jezuitów w 1763 r., i elementarnego — ludowego na terenie Francji zachodniej przed wybuchem wielkiej rewolucji francuskiej w 1789 r. Całość obrad podsumował R. Mandrou.

W czasie ożywionej dyskusji wysunięto wiele postulatów międzynarodowej współpracy w dziedzinie badań nad Oświeceniem i reformami szkolnymi w Europie, apelując zwłaszcza o bardziej systematyczne, pogłębione i skoordynowane badania porównawcze oraz bardziej regularne okresowe spotkania dyskusyjne historyków z różnych krajów w celu wymiany poglądów na różne problemy będące w toku badań.

10 czerwca 1977 r.

Stanisław Litak